Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Oblicza geografii*. Zakres rozszerzony. Część 2

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	**na ocenę dostateczną**	**na ocenę dobrą**	**na ocenę bardzo dobrą**	**na ocenę celującą**
2	**3**	**4**	**5**	**6**
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: *państwo*, *granica państwa*, *enklawa*, *eksklawa*, *terytorium zależne* • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *kolonializm*, *dekolonizacja* • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu *terroryzm* • wskazuje różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB	Uczeń: • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne światowych mocarstw w połowie XX w. • wymienia państwa europejskie, które w połowie XX w. miały posiadłości kolonialne • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych i miejsca zamachów terrorystycznych • wymienia cechy terroryzmu • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB *per capita* • wyjaśnia, czym są HDI i MPI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI oraz o najwyższych wartościach MPI	Uczeń: • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • omawia przyczyny rozpadu systemu kolonialnego • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę i migracje • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB)	Uczeń: • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw powstałych po rozpadzie kolonii • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych i terroryzmu • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB, HDI i MPI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach	Uczeń: • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia działania, które są podejmowane przez organizacje międzynarodowe i rządy państw w celu ograniczenia terroryzmu • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego

II. Ludność i osadnictwo

Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: *przyrost naturalny*, *współczynnik urodzeń*, *współczynnik zgonów*, *współczynnik przyrostu naturalnego* • wyjaśnia znaczenie terminów: *eksplozja demograficzna, regres demograficzny* • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu *współczynnik dzietności* • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: *ekumena*, *subekumena*, *anekumena*, *gęstość zaludnienia* • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: *imigracja*, *emigracja*, *reemigracja*, *saldo migracji*, *współczynnik salda migracji* • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie • wyjaśnia znaczenie terminów: *rasizm*, *mniejszość narodowa, mniejszość etniczna*	Uczeń: • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym • wymienia przykłady rodzin językowych • omawia zróżnicowanie językowe ludności świata	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najwięcej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski • przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • omawia różnice w postrzeganiu przestrzeni w różnych kręgach kulturowych • opisuje przemiany w osadnictwie wiejskim w różnych regionach świata • charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata • charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zwartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości • wyjaśnia na przykładach przyczyny różnic w postrzeganiu przestrzeni przez społeczności należące do różnych kręgów kulturowych • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi

• wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych • podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata • wyjaśnia, czym jest *wskaźnik analfabetyzmu* • wyjaśnia znaczenie terminu *religia* • wymienia wybrane religie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura*, *krąg kulturowy* • wymienia główne kręgi kulturowe na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu *przestrzeń* • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: *wieś*, *miasto* • wyjaśnia znaczenie terminu *urbanizacja* • wymienia płaszczyzny urbanizacji • wyjaśnia, czym jest metropolia • wymienia funkcje miast • wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *megamiasto*, *megalopolis* • wyjaśnia znaczenie terminów: *obszar wiejski*, *wieś* • wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich	• wyjaśnia, czym jest wskaźnik skolaryzacji • przedstawia strukturę religijną ludności świata • wymienia trzy wielkie religie uniwersalne • podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym • opisuje wybrane kręgi kulturowe na świecie • omawia geograficzne znaczenie pojęcia przestrzeni • wyjaśnia, jak zmienia się postrzeganie przestrzeni wraz z wiekiem • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wsie i miasta • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce • podaje przykłady miast o różnych funkcjach • wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata • wymienia formy zespołów miejskich • podaje przykłady megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie • omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju • opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju • przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie	• omawia przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie • omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach • opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata • omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce • opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata • przedstawia wartości wyznawane przez społeczności należące do poszczególnych kręgów kulturowych • omawia różnice w pojmowaniu przestrzeni przez społeczności znajdujące się na innym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i żyjące w odmiennych warunkach przyrodniczych • omawia czynniki kształtujące sieć wiejską i sieć miejską • omawia fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata • omawia i rozpoznaje formy zespołów miejskich na świecie • wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich	• omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy • wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce • wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata • wiąże typy fizjonomiczne miast z kręgami cywilizacyjnymi oraz poziomem rozwoju gospodarczego państw • proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
III. Sektory gospodarki				
Uczeń: • przedstawia podział gospodarki na sektory • przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)	Uczeń: • opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje • przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym	Uczeń: • omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata	Uczeń: • wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju	Uczeń: • dostrzega zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym • przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany

• wyjaśnia znaczenie terminów: *globalizacja*, *indeks globalizacji*	• omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie • wymienia płaszczyzny globalizacji	• opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce • podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki • wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej	• klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD • omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski	w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
IV. Rolnictwo				
Uczeń: • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wymienia typy rolnictwa • wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie • wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wyjaśnia znaczenie terminu *GMO* • wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie • wymienia główne rośliny uprawne • wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt • wymienia typy chowu zwierząt • wymienia państwa o największym pogłowiu wybranych zwierząt gospodarskich • wymienia główne typy lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: *lesistość*, *wskaźnik lesistości* • wymienia funkcje lasów	Uczeń: • określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach • opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach • omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej • wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym • omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego • przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego • dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne • podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych • omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną • charakteryzuje główne typy lasów • przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • omawia zmiany lesistości w Polsce • opisuje funkcje lasów	Uczeń: • opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach • omawia typy rolnictwa na świecie • analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym • wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety • omawia areał upraw GMO • opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie • przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi • omawia udział oceanów w światowych połowach • przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie	Uczeń: • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej • charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe • dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej • przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie	Uczeń: • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • charakteryzuje główne regiony rolnicze świata • omawia dylematy związane z wykorzystywaniem roślin modyfikowanych genetycznie • omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związek między wielkością połowów i produkcji akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych • podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych

• wyjaśnia znaczenie terminów: *rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura* • wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych • wyjaśnia, czym jest *przełowienie*	• omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie • podaje przyczyny przełowienia • wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie		• ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce • wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata • omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie	
V. Przemysł				
Uczeń: • dokonuje podziału czynników lokalizacji przemysłu • wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) • podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: *industralizacja*, *dezidustrializacja*, *reindustrializacja* • podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce • wymienia czynniki koncentracji przemysłu • wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego • wyjaśnia znaczenie terminu *budownictwo* • wymienia czynniki rozwoju budownictwa • podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia główne surowce energetyczne • wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie • wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie • wymienia typy elektrowni	Uczeń: • wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu • omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii • wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu • podaje przyczyny dezindustrializacji • przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym • omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego • wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech • przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie • omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie • wymienia odnawialne źródła energii • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej	Uczeń: • omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji • omawia proces deglomeracji przemysłu • opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu • wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii • opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie • omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata • opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji • podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie • omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie • omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii • przedstawia rolę budownictwa w gospodarce • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii • określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • omawia bilans energetyczny Polski	Uczeń: • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych • opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego • omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii • podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata • omawia przebieg industrializacji, dezidustrializacji i reindustrializacji w Polsce • omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce • charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce • charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie • wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy • przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce • opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię • omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii • przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni • omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie • ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi • omawia rolę reindustrializacji w gospodarce • prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie z uwzględnieniem Polski • prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym • omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji • przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju • uzasadnia potrzebę społecznej debaty dotyczącej rozwoju energetyki jądrowej w Polsce

• wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej	• porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach • opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie	• dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach • porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie	• omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi według różnych systemów • charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu • wyjaśnia znaczenie terminu *łączność* • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest *kapitał ludzki* • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: *handel zagraniczny*, *eksport*, *import*, *reeksport*, *bilans handlowy* • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu *turystyka* • wymienia rodzaje turystyki	Uczeń: • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • opisuje rodzaje turystyki • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie	Uczeń: • omawia znaczenie usług w gospodarce państw • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach • omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach	Uczeń: • omawia zmiany znaczenia usług w zależności od fazy rozwoju cywilizacyjnego kraju • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie • przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego	Uczeń: • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać

• wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów • podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów • wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy	• charakteryzuje wybrany region turystyczny świata • omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych	• opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka • omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) • omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego • przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach • omawia strukturę handlu zagranicznego Polski • prezentuje miejsce Polski w handlu międzynarodowym • przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) • przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie • omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata • przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki	• omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratory biznesu • przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie • wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa • omawia rolę usług w handlu międzynarodowym • analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów • opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie • omawia usługi turystyczne w Polsce • podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie • przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii	• wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych • omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata
VII. Wpływ człowieka na środowisko				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: *środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja* • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka	Uczeń: • dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju	Uczeń: • omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany	Uczeń: • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym	Uczeń: • opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm

• podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia *agrotechnika* • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców • wyjaśnia znaczenie terminu *rekultywacja* • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia *krajobraz kulturowy* • wymienia formy ochrony krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminów: *rekultywacja krajobrazu, renaturalizacja krajobrazu, rewitalizacja krajobrazu*	• wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przyczyny występowania smogu • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobycia surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych • podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórniczych w Polsce • wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu • podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystki dla środowiska przyrodniczego • wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego • podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce	i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja • wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórniczych • omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę • opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne • omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego • opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego • omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych	• przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustynnienia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórniczych i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu na człowieka • omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce • określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego	• ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrotechnicznych (tamy Trzech Przełomów na Jangcy, Wysokiej Tamy na Nilu, zapory Gilgel Gibe III na rzece Omo) na środowisko przyrodnicze • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczaniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie • przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki • prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego • omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy